ЖЕНЕ ПИОНИРИ У СТОМАТОЛОГИЈИТамара Каматовић¹, Сања Коцић², Снежана Радовановић³, Светлана Радевић⁴, Наташа Михаиловић⁵**THE PIONEER WOMEN IN DENTISTRY**

Tamara Kamatović, Sanja Kocić, Snežana Radovanović, Svetlana Radević, Nataša Mihailović

Сажетак

Жене пионери у стоматологији су достојне дивљења и признања. Уклониле су традиционалне баријере везане за њихов пол и поставиле стандарде за оне који желе да прате пут професионалних стоматолога. У време када је очекивана улога жене у друштву била уско ограничена на мајчинство, или на типично „девојачка“ занимања, као што су учитељица или медицинска сестра, појавиле су се неке независне и снажне жене које су прокрчиле пут за будуће генерације жена у стоматологији. Данас жене представљају скоро 50 процената свих студената стоматологије. До 2020. године 20 посто свих стоматолога САД-а биће жене. Овим радом биће приказана достигнућа неких од пионирки кроз историју стоматологије.

Кључне речи: стоматологија, жене, историја стоматологије.

Summary

The pioneer women in dentistry are worth of recognition and admiration. They broke the traditional barriers for their sex and set the standards for those who followed in their path as dental professionals. At the time when expected role of women in society was closely limited to motherhood, or the typical „girl's“ professions, like a teacher or a nurse, there appeared some strong and independent women who paved the way for future generations of women in dentistry. Today, women represent almost 50 percent of the dental students in some dental schools. It is projected that by the year 2020, 20 percent of all dental practitioners in the United States will be women. This article will show achievements of some of the pioneer women through history of dentistry.

Key words: dentistry, women, history of dentistry.

¹ Тамара Каматовић, Дом здравља „Свети Ђорђе“, Топола (Public Health Center „St. George“, Topola).

² Сања Коцић, Институт за јавно здравље, Крагујевац, Факултет медицинских наука, Крагујевац (Institute of Public health, Kragujevac, Medical Faculty of Kragujevac).

³ Снежана Радовановић, Институт за јавно здравље, Крагујевац, Факултет медицинских наука, Крагујевац (Institute of Public health, Kragujevac, Medical Faculty of Kragujevac).

⁴ Светлана Радевић, Факултет медицинских наука, Крагујевац (Medical Faculty of Kragujevac).

⁵ Наташа Михаиловић, Институт за јавно здравље, Крагујевац (Institute of Public health, Kragujevac).

УВОД

Жене су повезане са стоматологијом још од њених почетака. Једна од најранијих референци за „даме у стоматологији“ могла се наћи у књизи „Историја природе зуба“, аутора *Levi S. Parmly*. Књига је објављена у Лондону 1821. године, и у њој су дате инструкције за даме и господу - „либерална едукација за стоматолошку праксу“. Број дама које су користиле инструкције је непознат, али пописом од 1870. године у САД-у наведене су 24 жене стоматолози, а у британском попису 1872. године уписано је 116 професионално опредељених жена, од којих су 63 биле млађе од двадесет година ⁽¹⁾.

ЦИЉ РАДА

Овим радом биће приказана достигнућа неких од пионирки кроз историју стоматологије.

ЖЕНЕ СТОМАТОЛОЗИ

Emeline Roberts Jones

Emeline Roberts Jones је прва жена са сопственом стоматолошком праксом у САД. У својој седамнаестој години (1854. године) удала се за стоматолога по имену *Daniel Albion Jones* и постала „интензивно“ заинтересована за његов рад. Након дужег посматрања свога мужа током рада са пацијентима, почела је са самосталном вежбом (пуњење екстрахованих зуба). Невољно, у мају 1855. њен супруг се сложио да обавља праксу заједно са њим у ординацији. Коначно 1859. године он је узима за свог партнера и она почиње да ужива репутацију „вештог зубара“ ⁽¹⁾.

Данијел Џонс умире 1864. године, остављајући Емелин са њихово двоје деце, трогодишњим сином и шестогодишњом ћерком. Године 1876. сели се у Њу Хејвен,

где оснива једну од највећих и најуноснијих приватних стоматолошких пракси у држави, у време када је присуство жена у пословним и професионалним круговима представљало реткост. Емелин Робертс Џонс је призната од стране својих вршњака 1896. године као „жена пионир“ која је самостално од 1855. године у приватној ординацији обављала комплетне стоматолошке услуге ⁽²⁾.

Године 1893. била је представник женског саветодавног удружења на Светском конгресу стоматолога у Колумбији. Изабрана је за почасног члана Стоматолошког друштва 1912. и 1914. године, а такође је била изабрана и за почасног члана у Националној стоматолошкој асоцијацији. Бавила се стоматолошком праксом до своје 78. године. Умрла је 1916. године у осамдесетој години живота ⁽¹⁾.

Lucy Beaman Hobbs Taylor

Lucy Beaman Hobbs Taylor је прва жена на свету која је дипломирала на званичном стоматолошком факултету и добила звање доктора стоматологије. Луси је рођена 14. марта 1833. године у Еленбергу као седма од десеторо деце. Остала је сироче са дванаест година. Десет година је учила школу у Мичигену истовремено радећи као кројачица и маштајући да настави студије медицине. Школовање је било једно од ретких часних „поштених“ занимања доступних женама 1849. године.

Године 1859. сели се у Синсинати ради уписа на „Eclectic Medical College“, али је обавештавају да јој је молба одбијена јер „женама је забрањен упис“. Након тога она се окреће стоматологији улазећи у ту професију као приватни ученик. Прво јој декан стоматолошког факултета у Охају *dr Jonathan Taft* дозвољава да ради и учи у његовој ординацији ^(3, 4).

Коначно ју је *dr Samuel Wardle*, који је тек дипломирао на стоматолошком факултету 1859. године, преузео за асистента у својој

ординацији, али без обзира на тај посао, била је и даље присиљена да ноћу у својој соби у поткровљу шије да би преживела. После неког времена јој је одао признање да јој „припада част што је омогућила улазак женама у професију стоматолога“. Много месеци касније у марту 1861. године она подноси пријаву на стоматолошки факултет у Охају, али је поново због пола била одбијена. Након тога јој др Семјуел саветује да отвори сопствену праксу без факултетске дипломе, јер у то време и већина мушких колега отварала је стоматолошке ординације без факултетских диплома ^(5, 1).

Луси Хобс отвара сопствену ординацију у својој 28. години живота у једној малој згради у Синсинатију. Након плаћања закупнине није јој остајало много од зараде – само 25 центи недељно, толико да преживи на ивици гладовања. У априлу 1861. избија грађански рат, чиме се њен посао драстично смањује. Позајмљује новац од пријатеља и сели се у Белевју тражећи бољу локацију за посао, а одатле у Мекгрегор где започиње посао (од 1862. до 1865. године). Људи постају радознали и знатижељни да виде жену која је постала позната под називом „жена која вади зубе“.

Репутација Луси Хобс је расла током времена. У јулу 1865. године, као знак да се Луси доказала као једнако вредна као и њене мушке колеге, Стоматолошко друштво државе Ајове прихватило ју је као свог активног члана. Њен пријем у друштво историчари виде као „витешки“ акт ⁽¹⁾. Након тога Луси Хобс одлази на конвенцију Америчког стоматолошког друштва у Чикагу као делегат. Тамо се среће са неким од професора стоматолошких факултета који цене њен рад. Састављају формалну жалбу поводом досадашњих одбијања за пријем Луси Хобс на факултет уз претњу да ће као професори бојкотовати факултет који одбије њен пријем. И коначно, у новембру 1865. године, после 4 године лечења пацијента у приватној пракси, бива примљена на последњу годину стоматологије на колеџу у Охају. Због стеченог знања и искуства, дипломира већ после једног семестра, 21.

фебруара 1866. године. Луси Хобс је тако постала прва жена у историји САД-а, а вероватно и света, која је стекла звање доктора стоматологије.

Након дипломирања отвара праксу у Чикагу, ту се упознаје и у априлу 1867. године се венчава са *James M. Taylor*, ветераном грађанског рата, који под утицајем своје жене такође постаје стоматолог ⁽⁶⁾. После смрти мужа, 1886. године, повукла се из већине професионалних дужности, али је остала активна у градским и политичким дешавањима, укључујући и Покрет за право гласа жена. Добила је признање од стране њених колега истомишљеника и суграђана, као пионир у отварању врата женама у свет стоматологије. До краја овог века, скоро хиљаду жена је примљено у ову професију, што представља знак огромног напретка за који Луси Хобс има велике заслуге. Ова храбра и одлучна пионирка умрла је у Лоренсу, 3. октобра 1910. године, у 77. години живота.

Од 1983. године Америчко друштво жена стоматолога, истакнутим женама у овој професији додељује „Годишњу награду Луси Хобс Тејлор“. То друштво ову част означава као највишу и најпрестижнију награду коју оно може да да једном од својих професионалних чланова.

Henriete Pegalsen Hirschfeld

Henriete Pegalsen Hirschfeld рођена је 1836. године у Силту, малом острву на западној обали области Шлезвиг-Холштајн, Немачка. У деветнестој години се удала, али је брак поништен пре њене тридесете године због менталне болести мужа, који је послат у установу за ментално оболеле. Док је боравила у Берлину, била је изненађена великим потребама за дечјим стоматолозима. Међутим, у то време у Немачкој није постојао стоматолошки факултет, само приватна обука која није задовољавала њене амбиције. Једино решење је било да отпутује на студије стоматологије

у САД ⁽⁷⁾. Хенријете Хиршфелд стиже 1867. у Филаделфију на Стоматолошки факултет Пенсилваније. Међутим, декан одбија да је прими због тога што је професор анатомије навео да он „неће да предаје жени“. Факултет је одбија већином гласова, али су ипак два гласа била у њену корист. Срећом по њу, *dr James Truman* је био на њеној страни, он је посредовао и направио договор са Медицинским факултетом Филаделфије да часове анатомије похађа код њих са осталим женским студентима. Њене прве посете факултету код мушких колега нису наишле на добродошлицу ^(1, 8). Без обзира на тешкоће у похађању наставе, на званичном Стоматолошком факултету она стиче диплому 27. фебруара 1869. године.

Пре поласка за Америку Хенријете је од пруске владе добила писмено обавештење да јој неће бити дозвољен рад у пракси у Немачкој и ако стекне диплому акредитованог Стоматолошког факултета Америке. Међутим, она се враћа за Берлин и отвара сопствену ординацију.

Друштво је тешко прихвата, прво је за пацијенте имала послугу богатих и имућних, затим њихову децу, а на крају и саму господу. Међутим, професионална пракса јој дефинитивно бива осгурана тек када је принцеза ангажује за лечење њене сестре ⁽¹⁾. Мајке су биле одушевљене третманом њихове деце од стране Хенријете. Са великим поверењем су препуштале лечење зуба своје деце докторки.

Хенријете Хиршфелд се 1872. године удала и у том браку је добила двоје деце. Године 1893. се вратила у САД да би присуствовала Светском конгресу стоматолога у Колумбији, као једна од 41 жене стоматолога. Заједно са Емелин Робертс Џонс и Луси Беман Хобс Тејлор бива изабрана у женско саветодавно удружење стоматолога. Наставља борбу за права жена на рад у здравственим установама. Одлази у пензију тек након увођења жена у рад клиника и болница 1899. године. Умрла је 24. августа 1911. године у својој 77. години ⁽¹⁾.

Emilie Foeking

Emilie Foeking, из Прусије, била је прва жена која је стекла диплому из медицине, односно стоматологије у Балтимору. Диплому је стекла на колеџу зубне хирургије у Балтимору 1873. године након присуствовања свим вежбама, предавањима и полагањем завршног испита.

Она је прво покушала да се упише на стоматолошки колеџ у Пенсилванији, где јој је одбијен пријем, али је од стране већ раније поменутог др Џејмса Трумана (који је помогао и Хенријети Хиршфелд) добила помоћ. Он је деловао као правни заступник жена у стоматолошкој професији.

Емили је објавила рад у америчком „Журналу стоматолошке науке“ у априлу 1873. године под адекватним насловом „Да ли је жена прилагођена стоматолошкој професији?“ Стоматолошки часопис Мисурија прокоментарисао је у свом чланку да су жене „по природи много талентованије за кување, кројење итд.“ и да ће моћи да постигну и „највиша признања и као професионалци“. Након дипломирања Емили се вратила у Берлин и тамо започиње сопствену праксу ^(1, 9).

Annie D. Ramburger

Annie D. Ramburger, из Филаделфије, друга је америчка жена која је добила диплому доктора стоматологије и прва жена која је дипломирала на стоматолошком колеџу у Пенсилванији 28. фебруара 1874. године. Њен рад је насловљен „Зуби, њихове болести и лечење“. Након дипломирања она је отворила сопствену ординацију за лечење жена и деце. Стоматолошки регистар је прокоментарисао да је у почетку своје праксе имала одређених „предрасуда“ приликом сусрета са пацијентима које је касније током рада превазишла. Осим тога уредници су дошли до следећих података: „Да три четвртине свих операција на зубима жена и деце могу бити исто тако добро урађене, и у великом

броју случајева чак и боље, од оператора жена него мушкараца⁽¹⁾.

Ани Рамбургер наводи 1884. године да у својој десетогодишњој пракси није пропустила ниједан дан рада у ординацији у Филаделфији. Тада је осећала слободу коју јој је дала стоматологија ослободивши је понижавајућих професионалних „стега“ наметнутих женама тог доба⁽¹⁰⁾.

Ida Grey Rollins

Ida Grey Rollins је прва Афро-американка са дипломом стоматолога у САД. Она је рођена негде од 1865. до 1867. године у Тенесију, али је одрасла и школовала се у Синсинатију, држава Охајо. Средњу школу је завршила 1887. године. Исте године уписује Стоматолошки факултет Универзитета у Мичигену, а дипломира 1890. године. Отвара праксу у Синсинатију, али се удаје за *James S. Nelson*, рачуновођу и адвоката и пар се сели 1895. године у Чикаго. Њен муж је био учесник шпанско-америчког рата и ветеран Првог светског рата, умро је 1926. године.

Она се поново удаје 1929. године и постаје госпођа *William A. Rollins*, али и даље остаје позната као др Ида Н. Ролинс.

Наставља са радом у ординацији до 1930. године, а умире 3. маја 1953. године. На њеном надгробном споменику је писало: „Др Ида Н. Ролинс, прва црнкиња стоматолог у Америци“⁽¹¹⁾.

Theresa Hunt Tyler

Theresa Hunt Tyler рођена је 1872. године, а дипломирала стоматологију на „Western Dental“ колеџу у Канзас Ситију. Постала је први стоматолог на територији Оклахоме. Првог дана праксе зарадила је 18 долара. Такође је пружала стоматолошке услуге становницима града Егал, путујући ноћу и користећи једну берберску столицу за пружање стоматолошких услуга. Без разлике лечила је и америчке Индијанце, одлазећи у резервате ове области. Пензионисана је 1941. године, а умрла је 1972. године⁽¹²⁾.

M. Evangeline Jordon

M. Evangeline Jordon (пионир у дечијој стоматологији) рођена је 1865. године у Illinois. Њена породица се 1885. године сели у округ Сан Бернардино у Калифорнији, где она похађа школу.

У току летњег распуста 1897. године она ради као стоматолошки асистент и тада од-

лучује да постане стоматолог. Уписује Стоматолошки факултет на Универзитету у Калифорнији. Дипломира је 1898. године. Почиње рад у општој пракси, али се током времена све више окреће раду искључиво са

децом. Тако постаје први дечији стоматолог у САД⁽¹³⁾.

Године 1900. изабрана је од стране декана Стоматолошког факултета Универзитета Јужне Калифорније да развије курс у виду предавања на тему стоматологија деце. Такође је започела и програм клиничке праксе за студенте стоматологије при сиротишту у Лос Анђелесу.

Године 1923. почиње да пише књигу из дечије стоматологије, као збирку чланака „Интересантни случајеви у стоматологији“. Објављује је 1927. године. У уводу је написала: „Каријес је болест коју је могуће спречити у детињству, јер настаје као последица неправилне исхране и недостатка хигијене“. Предвидела је да у будућности каријес може бити излечен⁽¹⁴⁾.

Године 1921. иницирала је оснивање и учествовала у организацији Савеза америчких жена стоматолога, била њен први председник. Такође је охрабрила др Семјуела Д. Хариса да од Педијатријског стоматолошког друштва оформи Америчко друштво за дечију стоматологију. Евангелин Џордон отишла је у пензију 1928. године, а умрла 1952. године⁽¹³⁾.

Jeanne C. Sinkford

Године 1975. *dr Jeanne C. Sinkford* постала је прва жена декан Стоматолошког факултета Универзитета у Харварду ⁽¹⁵⁾.

Geraldine T. Morrow

Године 1991. *Geraldine T. Morrow* постала је прва жена председник Америчког стоматолошког удружења ⁽¹⁶⁾.

Hazel J. Harper

Године 1997. *dr Hazel J. Harper* постала је председник Националног удружења стоматолога (17).

ЗАКЉУЧАК

Многе генерације жена стоматолога оставиле су неизбрисив траг иза себе, крчећи пут новим генерацијама. Овде смо покушали да поменемо оне најважније које су дале кључни печат у историји женске стоматологије. Оне ће остати упамћене по својим достигнућима. Мада без обзира на постигнуте резултате и признања, жене стоматолози још увек не достижу ниво зараде својих мушких колега. Зарада жена се креће од 58 до 75 процената зараде мушких стоматолога. Дакле, простора за напредак и даљу борбу за равноправност жена у стоматологији још увек има.

ЛИТЕРАТУРА

1. Federation of American Women Dentists. *Women in dentistry: 1855–880*. J Am Dent Assoc 1928; 15: 1735–55.
2. Bebb W. *Early record of a woman dentist*. Pacific Dent Gazette 1922; 30: 664.
3. Kinsler MS. *The American woman dentist: A brief historical review from 1855 through 1968*. Bull Hist Dent 1969; 17: 28–9.
4. Luz C. *New York honors Dr Lucy Hobbs Taylor*. ADA News 1999; 30: 14.
5. Adair WG. *Sketch of Lucy Hobbs Taylor*. J Ohio State Dent Assoc 1949; 23: 89.
6. Hobbs LB. *The use of the mallet*. Dent Register 1866; 20: 483–86.
7. Truman J. *Henriette Hirschfeld (Henriete Tiburtius) DDS, and the women dentists of 1866–73*. Dent Cosmos 1911; 53: 1380–1.
8. Stanton E, Anthony S, Joslyn Gage M. *Women in dentistry. History of Woman Suffrage*. Odontographic J 1886; 7(3): 41.
9. Stanton E. *Women in Dentistry*. Dent Cosmos 1873; 41–2.

10. Ramburger AD. *Women in the dental profession*. Dent Practitioner 1884; 2:64.
11. Kidd F. *Profile of the Negro in American Dentistry*. Washington: Howard University Press, 1979.
12. Giangregio E. *AAWD: a voice for women in dentistry*. JADA 1988; 117(3): 441–445.
13. Loevy HT. *M. Evangeline Jordon, pioneer in pedodontics*. Bull Hist Dent 1984; 332 (1): 19–26.
14. Jordon ME. *Operative Dentistry for Children*. Brooklyn, NY: Dental Items of Interest Publishing, 1939.
15. Niessen LC, Kleinman DV, Wilson AA. *Practice characteristics of women dentists*. JADA 1986; 115: 883.
16. Lee JW. *Women impact dentistry*. J Mass Dent Society 1991; 40: 120.
17. Dummett CO, Dummett LD. *NDII: the Story of America's Second National Dental Association*. Washington: National Dental Association Foundation, 2000.

Контакт: Снежана Радовановић, Николе Пашића 1, 34 000 Крагујевац, тел: 034/504-532; моб: 064/15-09-414, fax: 034/331-345, e-mail: jovanarad@yahoo.com